

CAÑELOBRÉ

REVISTA DEL INSTITUTO ALICANTINO DE CULTURA **JUAN GIL-ALBERT**

VERANO 2015 / 23 EUROS

#65

IMAGEN, DISEÑO
Y COMUNICACIÓN
EN ALICANTE
(1975-2015)

CANELOBRE es una publicación del Instituto Alicantino de Cultura Juan Gil-Albert, Organismo Autónomo de la Diputación de Alicante.

Número 65

Verano 2015

23 Euros

Depósito Legal: A 227-1984

ISSN: 0213-0467

Imprime: Quinta Impresión

© Textos: sus autores

© Imágenes: sus autores y propietarios

© Edición: Instituto Alicantino de Cultura Juan Gil-Albert

CANELOBRE

Dirección

Pilar Tébar Martínez

Subdirección

Elena Merino Torrealba

Consejo de Revistas

Carmen Alemany Blay
Miguel Ángel Auladell Pérez
José Luis V. Ferris
Santiago Linares Albert
Víctor M. López Arenas
Ricardo Matas Pita
Rafael Poveda Bernabé

Diseño

Rocamoragrafico.es

Número monográfico de **CANELOBRE**
Imagen, diseño y comunicación en Alicante (1975-2015)

Coordinadores

José Piqueras Moreno
Enric Mira Pastor
Daniel Rodríguez-Valero
Miquel Poveda Salvà
Raúl Rodríguez Ferrándiz

Agradecimientos

José Luis Abad, Juan Aís Carrión, Mª Dolores Alba Mullor, Emilio Alcaraz, Albert Alcaraz i Santonja, Juanpe Andújar, Paqui Antón Boix, María Teresa Antón Puentes, José Antón Puentes, Antonio Antón Vázquez, Antonio Aragüez, Miriam Arias, Perfecto Arjones, Rafa Arjones, Pablo Armengol, Verónica Azcárate, Ángel Baeza, José Mª Baeza, Vicenta Baeza, Anna Banyuls, Boke Bazán, Carolina Benavent, Mayte Benlloch Osuna, Soledat Berbegal, Jorge Bernabéu, Esperanza Blanc, Fabián Blanco, Queru Blanco, Joan Borja i Sanz, Toni Bru, Diego Casanova, José Casanova, Mª José Castañer, José Vicente Castaño, Rosa Mª Castells, Alfonso Castroverde, Llorenç Cervera Limiñana, Raül Climent, Esperanza Codina, Ana Córdova, Pepe Crespo, José Antonio Cruz, Mario Cuerda, Andrés de España, Amadeo de la Fuente, Lucía de la Vega, Pablo Distéfano, Francisco Durá, Santiago Dusmet, Thierry Dutel, Raquel Escandell, Antonio Escolano, Ana Espadas, Miguel Espí, Antonio Espinosa Ruiz, Mª Dolores Fernández Poya-

tos, Christian Fortanet, Irene Forteza, Javier Frades, Manuel Galdón, Reme Galindo, Joaquín Gallego, Debla García, María García Torres, Javier García Gómez Díe, Raúl García Sáenz de Urturi, Antonio García-Saúco, María García Torres, Pere Garcimartín, Francisco Garcimartín Vaello, Silvia Garrigós, Lluís Garrigós i Oltra, Miguel Garví, Dionisio Gázquez, Sara Gil, Elena Gomis, Jorge González, Juan Gran, Paco Grau, Rafael Guerra Arce, Roger Guerra, Cristina Guillén, Marina Gutiérrez Oliveira, Gabi Hauff, Mariah Hernández, Julián Hinojosa, Paco Huesca, Winston Hughes, Jorge Iglesias, Arly Jones, Leles López, Juan León Fabrellas, Joaquín López Baeza, Pedro López López, Luis López Vinaches, Ignacio López de Zamora, Carolina Llopis, Rosa Llorca, Mariola Llorca Valero, Oscar Llorens, Ginés Lloret, Fabricio Mancebo, Juan Marco, Manuel Marco, María Marco Such, Gema Martínez, Inmaculada Martínez, Sandra Martínez, Begoña Martínez Deltell, Rosalía Mayor, Rafael Miralles, Elena Misó, Ezequiel

Moltó, Venicia Moreno, Cristina Muntaner, Paco Muntaner, Vanessa Muñoz, Esperanza Navarro Pertusa, Remedios Navarro Mondéjar, Familia Orquín Cano, Miguel Ors Montenegro, Ernesto Ortíz de Zárate, Andrés Orts, Pablo Pacheco, Marisa Palenzuela, Majo Pallarés, José Pascual Tecles, Alfred Pavía, Ignacio Payá, Belén Payá, Emilio Payá, Juan Perán, Rafa Pérez, Francisco Pérez Bayona, Ignacio Pérez Román, Pedro Picatoste, Beatriz Picazo Rodríguez, Antonio Piñero, Rafael Poveda, Olga Pozo, María Teresa Puntos Rodríguez, Manuel Quirante Dueñas, Roberto Ramos, Miguel Ángel Rayas, Sergio Reig, Eduardo Rial, Isabel Rial, Ángel Rocamora, Jaume Ros, Sergio Ros, Sergio Rodríguez, Pablo Ruiz, Ramón J. Sánchez, Miguel Sánchez de León, Luis Sanz, Ángel Svoboda, Pep Sempere, Omar Serrano, Ramiro Seva, Pascual Simón López, María Soro, Patty Stratton, Javier Teba, Marcos Vega Piñera, Antonio Vicente, Orlando Vicente López, Eva Vidal, Gustavo Vílchez, Jorge Villar, Pablo Vizcaíno, Luis Zaragoza.

Otras empresas e instituciones:

Actiu, Archivo Patronato de Turismo de la Costa Blanca, Archivo Fotográfico Diputación Provincial de Alicante, Archivo *Información*, Asociación de la Empresa Familiar de la provincia de Alicante, Ayuntamiento de Benidorm, Ayuntamiento de Xixona, Biblioteca Gabriel Miró, Cátedra de la Empresa Familiar de la Universidad de Alicante, Centro de Documentación del Nexus Design Center, Universidad Politécnica de Valencia, Consejo Regulador IGP Turrón de Jijona y Alicante, Chocolates Valor, La Vila Joiosa, Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià, Xixona, Gabinete de Prensa Diputación Provincial de Alicante, Germaine de Capuccini, Grupo Pikolinos, ITC Packaging Group, MTNG Experience, Museo de Arqueología e Historia de Elche (MAHE), Museo de Arte Contemporáneo de Alicante (MACA), Museo de la Universidad de Alicante (MUA), Museo del Turrón, Xixona, Museu del Disseny de Barcelona, Nitida Branding, Paco Gil, Small Brand.

TEXTURES

Joan Borja

Café del temps

Premi d'Assaig
Mancomunitat
de la Ribera Alta
edicions
bromera

Alacant en la literatura catalana

Parlar de literatura, i especialment en el cas de la narrativa, és parlar d'espais literaris. Què seria de James Joyce sense Dublín, de Paul Auster sense Nova York o de Gabriel García Márquez sense el seu Macondo, trassumpte fictici d'Aracataca? Els relats s'arrelen, com les persones, en un territori, i és a partir d'aquest arrelament que poden esdevenir universals. No importa com siga de petita o de gran la llengua que vehicula el relat, o que el territori siga urbà o rural, modern o remot. L'important, sempre, és la qualitat de la mirada literària, la capacitat per a saber captar les qualitats úniques que posseeix cada espai. El cas d'Alacant, com no podria ser d'altra manera, no és diferent. Són molts els escriptors que han recorregut literàriament el seu territori, des de les muntanyes de l'interior fins el seu litoral, passant per bona part dels seus pobles i les seues ciutats. Essencialment narradors, però també poetes i assagistes. En aquest paper volem fer una panoràmica de la imatge que els escriptors que escriuen en català han donat d'aquesta terra. La seua majoria són escriptors alacantins, però també en trobarem d'altres territoris catalano-parlants. Les limitacions d'espai impediran que els puguem citar a tots, i demanem excuses per endavant. Intentarem, si més no, parlar dels que considerem més representatius.

Començarem el nostre itinerari per les obres dels clàssics valencians contemporanis: Joan Fuster, Vicent Andrés Estellés i Enric Valor. Són, a més els escriptors que se n'han ocupat d'una manera més extensa i globalitzadora. En el cas de Joan Fuster ens haurem de referir al *Viatge pel País Valencià* (1962), llibre de viatges en què l'escriptor de Sueca recorre, a finals dels anys cinquanta i inicis dels seixanta, tota la geografia valenciana. La província més meridional mereix també l'atenció de la seua ploma esmolada. A les terres alacantines li dedica els tres últims capítols: "De la Ribera a la Marina", "Entre Alacant i Alcoi" i "Villena, Elx i Oriola", així com apunts parcials d'altres capítols. Impossibile consignar ací la diversitat d'observacions i descripcions interessants que Joan Fuster desplega sobre les terres i les gents alacantines. Tan sols en farem un parell d'apunts. Quan arriba a Alacant, inevitablement s'asseu com un turista més a un bar de l'Esplanada, i deixa anar aquest judici, que ens sembla d'una vigència fora de dubte. "L'Esplanada, a qualsevol hora del dia de qualsevol dia de la setmana, té un subtil aire de diumenge. El port i la ciutat treballen poc o molt: l'Esplanada, intermèdia, gratuïta, s'ofereix a l'oci convençut". I açò és el que opina d'Oriola: "Visitar Oriola és visitar esglésies. Oriola i la seva mitra: brillantors d'or d'altar, remor acumulada de campanes i sotanes, posat d'humanisme clerical". El llibre de Fuster, per cert, ha tingut la seua continuació en *Viatge pel meu país* (2012), que Joan Garí va publicar en homenatge al cinquantanari del llibre de Fuster.

El *Mural del País Valencià* de Vicent Andrés Estellés, escrit entre 1974 i 1978 i publicat pòstumament el 1996, és la major aportació simbòlica a la creació d'un imaginari nacional valencià. Cant d'alegria i d'amor a la seua terra, correlat poètic de les reivindicacions autonomistes, naix amb la voluntat d'abastar tots els aspectes del País Valencià: geogràfics, històrics, culturals i artístics. No és d'estranyar, doncs, que hi dedique nombroses i inspirats poemes a parlar dels seus pobles. Entre ells, els de la província d'Alacant ocupen un lloc important. De nou n'haurem de triar un per a fer avinent la veu del gran poeta. Com ara aquest dedicat a Monòver: "Monòver de sol i fang/ ai de mi/ que ara t'estic enyorant/ Que ara t'estic enyorant/ ai de mi/ Monòver de sol i fang/ Totes les lletres enceses/ totes les vocals cremants/ Banderes de pols piteres/ bancal de porta de casa/ bancal/ Banderes de pols piteres/ marges de blat i combat/ Les vinyes van pels carrers/ cridant/ Ai de mi/ que ara t'estic enyorant/ Marges de pedra picada/ que no paren de pujar".

El cas d'Enric Valor presenta unes especials característiques, per tractar-se d'un escriptor alacantí. De Castalla, per ser més precisos. O hauríem de dir de Cassana? Aquest, si més no, és el nom que rep el seu poble en la trilogia integrada per les novel·les de maduresa: *Sense la terra promesa* (1980), *Temps de batuda* (1983) i *Enllà de l'horitzó* (1991), batejades per Vicent Escrivà com el cicle de Cassana. En elles Enric Valor fa un pas de gegant en la tasca de literaturitzar la realitat

valenciana, i doncs, de crear un imaginari genuïnament valencià. En la primera, *Sense la terra promesa*, se centra en els anys de la Primera Guerra Mundial, i descriu un riquíssim microcosmos social que viu immers en les lluites socials que enfronten el senyoriu rural amb el moviment obrer. Junta-ment amb els actors social, l'altre gran protagonista és la vila de Cassana, que hi apareix descrita de manera mestrivola i profusa: "Cassana era una vila gran, com una ciutat petita, amb tots els seus estaments perfectament diferenciats. Devers sis mil habitants hi convivia, en una extensió de terme potser desproporcionada. Despenjant-se per un coster d'un puig penyalós i enlairat, coronat per un castell mig en ruïnes com tants d'altres del país, s'estenia en bona part del pla, on hi havia les millors places i els més aristocràtics carrers". Les altres dues novel·les se centren en el període de la Guerra Civil espanyola, vista des de la perspectiva d'un jove, Frederic Genovard, que adopta moltes de les característiques biogràfiques d'Enric Valor. Una vegada perduda la guerra, Frederic haurà de fugir vers un incert exili, enllà de l'horitzó. Abans serà testimoni del terrible bombardeig que va patir el mercat d'Alacant el 25 de maig de 1938 o de l'eixida de l'*Stanbrook* ple a vessar de refugiats, el 28 de març de 1939. Però parlar d'Enric Valor és parlar també de les seues primeres novel·les, *L'ambició d'Aleix* (1960) i *La idea de l'emigrant* (1982), que novellitzen els pobles i la gent del nord de la província –la Vila Joiosa, Callosa d'en Sarrià, Confrides, Alcoleja–, i especialment Aitana, "l'enlairada i majestàtica serra". I és parlar, naturalment, de les rondalles, que tant han fet per a difondre el paisatge valencià entre els infants.

I una vegada n'hem fet cinc cèntims del clàssics, crec que el millor serà que continuem el nostre itinerari fent parada a les ciutats i els pobles de la geografia literària alacantina. Començarem, raonablement, per la capital, i si parlem d'Alacant en la literatura, hem de parlar de Joaquim G. Caturla. Des dels seus inicis creadors, amb les *Rondalles de l'Alacantí*, de 1985, la seua obra té una forta vinculació amb la seua comarca. Vinculació que no farà sinó enfortir en els títols successius, siga en els adscrits a la literatura juvenil, siga en els pertanyents a la narrativa d'adults. En la nostra opinió, la novel·la que reflecteix de manera més reeixida l'amor de l'autor per la seua ciutat natal és *La casa de les flors* (1999). Ambientada en l'època de la transició democràtica, conta la història d'Amèlia, un personatge femení de l'estirp de la Colometa rodolediana. Els carrers del centre d'Alacant hi apareixen retratats de manera càlida i precisa sota la mirada ingènua de la protagonista. Vegem-ne una mostra: "Tancares els ulls per gaudir del moment, per imaginar que t'agradaria poder veure la plaça de Correus, d'arbres grans i esponerosos, amb la font de la dona que llança aigua a un dimoni de peu forçat; i el bellíssim passeig vora mar amb les quatre fileres de pal-

meres que planten cara al llevant, i els llums arrengrerats del port reflectint-se, amb aquella màgia, damunt l'aigua quieta”.

Després de Joaquim G. Caturla, són nombrosos els narradors que han fet d'Alacant l'objecte del seu desig literari: Lliris Picó, Joan-Lluís Moreno, Carles Cortés, Josep Lluís Rico, Ramon Pastor, Leandre Ivorra, Joaquim Espinós –sí, jo també escric: què hi farem!–, Joan Calduch, Jaume Nualart, Gràcia Jiménez, Lola Ivorra, Martinià Perona, etc. Però no sols els narradors se n'han ocupat, també els poetes, i dintre d'aquests, ocupa un lloc rellevant la figura d'Emili Rodríguez Bernabeu. “La ciutat de la platja”, es titula un dels seus primers llibres, i un dels darrers du per títol, significativament, *Alacant* (1998). És d'aquest llibre d'on hem triat aquests versos elegíacs que mediten sobre els canvis que irremeiablement ha patit la seua ciutat: “La pell d'una ciutat canvia./ Una ciutat canvia de missatge./ I veus els barris coneguts morir-se/ com es moren els arbres/ després d'un creixement profund”. Emili Rodríguez-Bernabeu també ha realitzat una incursió en la novel·la, amb l'obra *Naïve* (2008), ambientada a l'Alacant d'inicis dels vuitanta. Lluís Alpera, poeta que gaudeix d'un ampli reconeixement i veí d'Alacant des de fa temps, també li ha dedicat poemes magnífics, com ara aquest, dedicat al barri noctàmbul: “Barri de Santa Creu, càlida platja de brancatges/ i enforcalls, de venes i músculs, de laberints/ i canemassos, cruixint a tota hora en mil plecs/ del formiguer i l'aventura. Sense amors però amb amics, les ànimes pedregoses/ cerquen finestres als galls de la soledat”.

Deixem Alacant i marxem vers la seua veïna del sud, Elx, amb qui manté una entranyable rivalitat. No compta amb una nò-

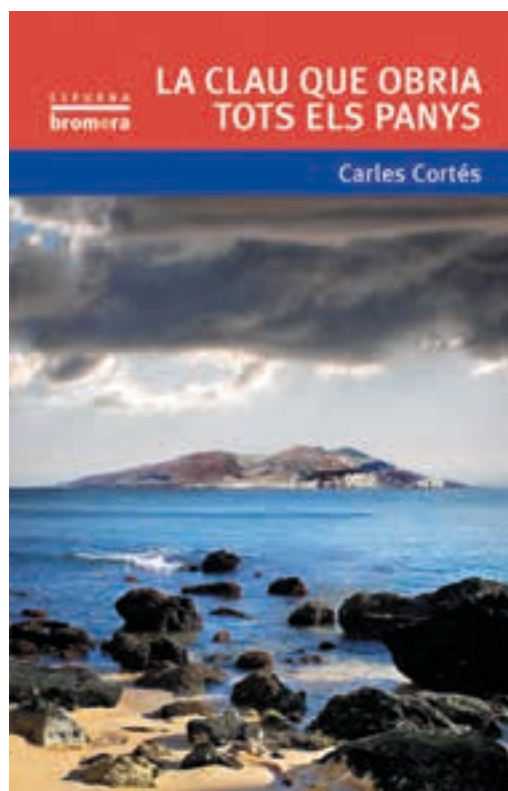
mina massa extensa de narradors, tot i que podríem adduir els noms de Maite Coves o Joan Carles Martí. O el de l'escriptor barceloní Jaume Fuster, que en *La corona valenciana* (1982) imagina que uns lladregots furten les joies de la basílica de la Mare de Déu d'Elx i fugen recorrent tota la geografia valenciana. Tanmateix, ha estat un poeta, Gaspar Jaén i Urban, qui de manera més fecunda ha literaturitzat la capital del Baix Vinalopó. Un des seus llibres, que du per títol *Festa* (1982), està dedicat al Misteri. Valguen aquests expressius versos com a mostra: “Tot Elx està cremant-se en un ritu pagà. / Joc de foc, bous antics. El riu d'arena en flames./ Drecera de coets; caixa de trons oberta./ Pel poble, olor de pólvora, ferida de salnitre./ Carbons, canyes, mascara; papers, cartons cremats./ En se que ve el trenc d'alba, la pell dels carrers bull”. Un altre poeta, Andreu Morell, clouria aquesta apressada relació.

La següent estació haurà de ser, necessàriament, Alcoi. La ciutat i la seua àrea d'influència han aportat un nombre considerable d'escriptors a la literatura valenciana d'expressió catalana, i això es tradueix també, de manera natural, en una fecunda literaturització de la ciutat i de la comarca de l'Alcoià-Comtat. El primer nom que cal esmentar és el d'Isabel Clara Simó, novel·lista alcoiana resident a Barcelona, que ha tingut una trajectòria exitosa i dilatada en les lletres catalanes. Alcoi apareix ara i adés en les seues obres, però la novel·la que segurament l'ha reflectit d'una manera més reeixida és *Júlia* (1983), la primera que escrigué. En les seues pàgines l'Alcoi convuls de la Revolució del Petrolí, esdevinguda el 1873, apareix davant dels nostres ulls de manera vívida, amb el contrast entre la vida luxosa dels industrials i les misèrrimes condicions de vida dels treballadors, que decideixen rebel·lar-s'hi. Contra

aquest fons històric es dibuixa la trama sentimental que sosté la novel·la. Júlia, xica d'extracció humil, es casa amb Josep Romeu, el propietari de la fàbrica on ella treballa. Després d'Isabel Clara Simó sorgeix una generació de narradors més que notable, amb noms com els de Silvestre Vilaplana, Francesc Gisbert, Carles Cortés, Jordi-Raül Verdú, Jordi Tormo o Mercè Climent, que en major o menor mesura passegen pels carrers de la seua ciutat l'espill dels seus relats. Tot i no ser alcoians, escriptors com Xavier Mínguez en *La flor de Hanako* (2012) o Juli Capilla a *Un tren de llegenda, el Xitxarra* (2013) també hi han ambientat els seus relats. El gènere poètic ha sigut igualment fecund en la abrupta ciutat del Serpis. Compta amb l'antecedent il·lustre de Joan Valls, que ara i adés deixa entrar en l'univers simbòlic dels seus versos referents del seu poble, com ara en el "Tríptic de la festa alcoiana". I, naturalment, si parlem d'Alcoi, haurem de parlar d'Ovidi Montllor, el polifacètic i enyorat cantautor que li dedicà cançons perdurables, com ara "Homenatge a Teresa" o "Al meu poble Alcoi": "Té costeres i ponts/ música de telers./ Té muntanyes que el volten/ i li donen fondor/ Allí fan ser un riu/ aigua bruta de les fàbriques/ allí fan nàixer boira/ del fum brut sense ales/ que les xumeneres trauen/ en prova de treball/ d'un poble que l'ofeguen/ però mai mataran". Cal esmentar també l'obra de dos poetes alcoians destacats, Manel Rodríguez Castelló, que ja li dedicà els exasperats versos del seu primer llibre, *La ciutat del tràngol* (1979), i Jordi Botella, autor també de la novel·la *La sagrada família* (1997), que ficcionalitza la seua joventut i de l'obra teatral *Homenatge a T.*, inspirada en la cançó d'Ovidi.

Els pobles de l'Alcoià- Comtat també han produït una quantitat considerable de narradors i poetes. D'Agres procedeix Francesc Bodí, de trajectòria molt reconeguda, que ha reflectit la vida del seu poble en novel·les com *Volves i Olives* (1995) i *Guerres perdudes* (1997), i que en les darreres obres amplia la seua geografia literària: en *Havanera* (2006) desplaça el seu protagonista d'Alcoi a Cuba, i en *El soroll de la resta* (2008), de València a Tailàndia i d'ací a la Vall de Gallinera. A l'ibi trobem la figura de Liris Picó, que en *Les ales de la memòria* (2003) parla de la seua infantesa nòmada. De Benilloba procedeix Joaquim Espinós –tornem-hi!–, que ha dedicat dues novel·les, *Ombres en el riu* (1995) i *Material fotogràfic* (2015), a novel·lar la vida del seu poble natal. En Cocentaina trobem la figura de Vicent Valls, poeta de vers subtil mort prematurament. Ivan Carbonell, especialitzat fins ara en novel·la juvenil, renaix també de la vila comtal. Per acabar aquesta incompleta relació d'autors d'aquest rodal, cal citar al poeta Joan Jordà, natural de Muro. Per últim voldríem esmentar l'escriptor burjassotí Rafel Escobar, que en la novel·la *Les veus de la vall* (2000) desenvolupa una història ambientada a la vall de Seta en els anys posteriors a l'expulsió morisca.

I bé, cal ja que abandonem la muntanya i enfilem cap a les marines, que fa tard i ve plovent. Si agafem la carretera de Callosa d'en Sarrià, la mateixa que recorregué Josep M. Espinàs en *A peu pel Comtat i la Marina* (1998), passarem per Guadalest, i allí és nat Enric Balaguer, assagista de llarg recorregut que el 2009 publicà un diari, *La casa que vull*, en què a cavall entre la seua casa de camp de Gines i el pis d'Alacant va contant-nos el pas de la vida. Una cosa semblant féu Joan Borja en *Café del temps* (2013), diari ambientat a la seua Altea. I ja que estem en Altea, haurem de parlar, és un sagrat, de Carmelina Sà-

chez-Cutillas i la seua esplèndida *Matèria de Bretanya* (1976), testimoni de la seua infància en l'Altea dels anys trenta del segle passat. La veu narrativa, amarada de nostàlgia i lirisme, és tota una troballa, i resulta molt fàcil trobar un fragment reeixit. Per exemple, l'inici: "La mar vivia a una badia molt gran. Un dels cantons d'aquella badia que era la casa de la mar s'anomenava la Punta de l'Albir i l'altre cantó el Morro de Toix, i cap al racó de l'Olla suraven els crestallets de l'Illeta i de l'illot. L'Aitana i el Puigcampana eren dues muntanyes punxegudes i migjornenques, que de tant de mirar-se l'aigua se n'havien tornat blaves". Deixem amb recança Altea i Carmelina i pugem cap a la Marina Alta, i aviat se'n passarà la pena perquè arribem a Benissa, i allí tenim tot un altre senyor escriptor: Bernat Capó. La seua obra està molt arrelada a la seua terra i n'ha deixat feuaent testimoniatge. Si haguérem de triar, ens quedariem amb dos títols seus enquadrables en la no-ficció: el llibre de viatges *Espigolant pel rostoll morisc*, de 1980, i els dos volums del *Costumari valencià* (1992-1994), valuósíssim document antropològic. I ja que parlem de no-ficció, i encara que sobrepassi els coercitius i ficticis límits provincials, no ens volem privar d'esmentar el llibre del també enyorat Joan Pellicer, *Meravelles de Diània. Paratges i paisatges de les comarques centrals valencianes* (2002). A la Marina Alta trobem una nodrida nòmina d'escriptors. En primer terme cal citar Maria Ibars, escriptora de postguerra arrelada a Dénia i autora de diverses obres entre les quals destaca la novel·la *Vides planes* (1962), interessant document de la vida a Dénia de principis del segle XX. És autora també del llibre *Poemes de Penyamar* (1949), en què el paisatge de Les Rotes, on tenia la seua casa d'estiu, adquireix una gran importància. Ja en l'actualitat, la llista és llarga, i segur que ens en deixarem algú: Carles Mulet i Jesús Monjo, naturals de Gata; Carme Miquel, nascuda a la Nucia però vinculada a la Marina Alta; Jovi Lozano, d'Ondara; Tomàs Llopis, de Beniarbeig; Pepa Guardiola, de Xàbia; el malaguanyat Isa Tròlec, de Benimeli; Antoni Prats, poeta suecà resident a Dénia... Crida l'atenció la tendència a novel·lar la comarca sota el prisma de la memòria històrica. Així la Dénia de la segona meitat del segle XIX, quan era un pròsper i cosmopolita port de mercaderies sota l'embranchida de la pansa, ha estat abordada per Jesús Monjo en *Port d'Est* (2006) i Isidre Martínez Marzo en *Cementiri dels anglesos* (2009). Semblant ambientació històrica té *La mel i la fel* (2005), de Carme Miquel, que hi aconsegueix un reeixit equilibri entre fantasia i realisme sota la mirada piadosa del Montgó: "Des de la talaia que constitueix el meu cim -Cap Gros en dieu vosaltres- abraça la vostra vida. Sóc testimoni permanent de la vostra existència i amb el pas del temps hi he esdevingut l'eterna muntanya màgica que us acompanya, la que observeu per saber quin temps farà, la que mireu amb ansietat per copsar les ombres dels cingles, si el sol ja hi marca l'hora del migdia". Tomàs Llopis, per la seua part, en *Hi ha morts que pesen cent anys*, ficcionalitza de manera eficaç la revolta popular de la Segona Germania, que a les acaballes del segle XVII somogué les comarques centrals.

Cloem ací el nostre recorregut pel paisatge literari de les terres valencianes del sud. Però tan sols momentàniament, perquè ara mateix segur que algú està escrivint el penúltim poema o relat que somia de donar forma a la vida i el paisatge de la nostra estimada terra.

